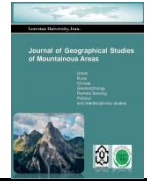

Online ISSN: 2717-2325

Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas

Journal homepage: <http://www.gsma.lu.ac.ir>

Research Paper

Explaining the role of employment and increasing income on the longevity of the population in rural areas Case study: Rasht County

Rahim Ali Mohammadnejad^a, Nasrollah Molaee Hashjin^{b,*}, Eisa Pourramzan^c

^a Ph.D student of Geography and Rural Planning, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

^b Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

^c Assistant Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 8 January 2023;

Accepted: 11 March 2023

Available online 4 February 2024

Keywords:

Employment, increase in income, longevity of population, rural areas, Rasht County.

ABSTRACT

The current research was conducted with the aim of investigating the role of employment and increasing income on the longevity of the population in the rural areas of Rasht County. The current research, in terms of its purpose, is applied and has an analytical nature, and in terms of its method, it is in the quantitative research group. SPSS software was also used for data analysis. The statistical population in this research is the residents of the villages of Rasht County, which were determined as the sample population based on random sampling of 378 people. The results showed that the survival rate of the population with the obtained average value (lower than the average value of 3), with a significance level of 0.000, has been assessed as low and unfavorable in the villages of Rasht County. In this regard, the results showed that there is a significant and positive relationship between population persistence and employment-increase in income in villages. Also, the regression results showed that 95% of the changes in the dependent variable (permanence of the population) are explained by the variables of employment and income increase, and based on the results of the path analysis, among the employment indicators, (diversity of job opportunities in the village) has the greatest impact on the longevity of the population, and among the indicators of increasing income, the index (increase in monetary income) has the greatest impact on the longevity of the population. In the villages of Rasht County, they have allocated to themselves. Finally, the results of Post Hoc and Tukey HSD tests showed that there is no significant difference between employment-increase in income and permanence of village population in the parts of Rasht County.

1. Introduction

The economic structure of the rural areas of different countries, including Iran, agriculture is the main axis of providing livelihood and in most of the development programs, agriculture is the most important and the only economic pillar of the villages. The most important feature of such a

structure is the lack of diversity in economic platforms and job opportunities, especially for the increasing rural manpower, which to some extent originates from the type of attitude towards the village and the government's policies and the internal factors of the village. Such an economic and occupational structure in rural areas leads to

*Corresponding Author.

Email Addresses: mohamadi@yahoo.com. (R.A.Mohammadnejad), nmolaeih@iaurasht.ac.ir (N. Molaee Hashjin), pourramzan@iaurasht.ac.ir (E. Pourramzan).

To cite this article:

Mohammadnejad, R.A. Molaee Hashjin, N., Pourramzan, E. (2023), Explaining the role of employment and increasing income on the longevity of the population in rural areas Case study: Rasht County. Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 4(16), 175-192.

Doi:10.52547/gsma.4.4.175

certain issues, including less flexibility in the face of climatic fluctuations, product price fluctuations at the time of harvest, market limitations, dependence of users on the environment outside the village and markets. The foreigner pointed out the existence of open and hidden unemployment, reduction of capital return and instability of income sources, economic weakening and rural culture and rural migration. One of the most important criteria for the optimal use of the human resources of any society is the employment of people in that society in various activities. Meanwhile, adopting correct and effective macroeconomic policies in creating job opportunities is part of the general strategy of any country, which is achieved through economic growth based on employment, so it can be said that employment and income increase. It is highly sensitive to the economic cycle, in this regard, on the other hand, the rural economy plays an important role in the stability and longevity of the community. In the meantime, considering the position of the employment sector and increasing income in the stability and permanence of the rural population, the villages of Rasht County have been emphasized in this research. In fact, the main problem of the research is how each of the indicators of employment and income, if they are improved or reduced, can affect the permanence and non-permanence of the rural population of Rasht. This knowledge can be effective in planning and improving the indicators of employment and increasing the effective income on the longevity of the population of the villages of this County.

2. Methodology

The current research, in terms of its purpose, is applied and has an analytical nature, and in terms of its method, it is in the quantitative research group. SPSS software was also used to analyze the data. The statistical population in the present study is the residents of the villages of Rasht County, based on the random sampling method, 378 people were determined as the sample population.

3. Results

The results showed that the amount of population persistence indicators with the average value obtained (lower than the average value of 3), with a significance level of 0.000, has been evaluated as

low and unfavorable in the villages of Rasht County. In the following, in order to study the correlation between employment - increase in income and longevity of the population, examining the Pearson correlation coefficient values showed that there is a positive and significant relationship between all indicators of employment - increase in income and longevity of the population in the rural settlements of Rasht city. There is a 99% confidence level. The existence of a strong correlation between the persistence of the population and the variable of employment-increase in income shows that if the variables of employment-increase in income are strengthened in the villages of Rasht County, the permanence and stability of the population will happen in the same proportion in the villages of Rasht County, in other words, the results. It shows a significant and positive relationship between two variables. In the following, the results showed that, based on the adjusted coefficient of determination, 95% of the changes in the dependent variable (permanence of the population) are explained by the variables of employment-increase in income. And based on the results of path analysis, among the indicators of employment, (diversity of job opportunities in the village), it has the greatest impact on the longevity of the population, and among the indicators of increasing income, the index (increasing the amount of monetary income) has the greatest impact. They have attributed the impact on the longevity of the population in the villages of Rasht County. Finally, the results of Post Hoc and Tukey HSD tests showed, There is no significant difference between employment-increase in income and permanency of village population in the parts of Rasht County. Investigating the effects of employment-increase in income on the longevity of the population in the villages of the County parts showed that the central parts with an average value of 3.44, Khokhbijar with an average value of 3.41, Sanger with an average value of 3.21, Koch Sefahan with an average value of 16. 3, Lesht Nasha with an average value of 3.13, Khammam with an average value of 3.11, are placed in the third class (high desirability). The obtained results indicate that with the development and advancement of employment and increase in

income, the longevity of the population in the villages of the six districts.

4. Discussion

The villages of Rasht County have many challenges in the field of rural development, including the non-permanence of villagers in the rural areas of the County, due to its single-product economic structure, which means relying on the income of rural households on agricultural activities. Although the cultivation of agricultural products in this County (rice, tea cultivation) has a higher relative advantage compared to other regions of Iran. However, the existence of various issues such as rural poverty, open and hidden unemployment, the vulnerability of the economy of rural households, the lack of job opportunities for the young and relatively abundant rural manpower, etc., emphasized the need to pay attention to

diversity in job opportunities. Puts the expansion of economic activities in agricultural and non-agricultural sectors can play an effective role in reducing the repulsive factors of rural areas and preventing migration from the countryside.

5. Conclusion

The set of issues arising from this article shows the positive and significant relationship between employment-increase in income and the longevity of the population in rural areas in Rasht County. So, with the development of employment and increase in income, the main field of employment and entrepreneurship is provided in the villages, and with the development of entrepreneurship and employment, young people and immigrants are attracted to their origins and their presence in the villages becomes more permanent.

دانشگاه لرستان

شاپای الکترونیکی: ۲۳۲۵-۲۷۱۷

فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی

<http://www.gsma.lu.ac.ir>

مقاله پژوهشی

تبیین نقش اشتغال و افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی (مورد مطالعه: شهرستان رشت)

رحیمعلی محمدنژاد^۱؛ نصرالله مولایی هاشجین^{۲*}؛ عیسی پوررمضان^۳

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

^{۲*} استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

^۳ استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۱/۱۰/۱۸

پذیرش نهایی:

۱۴۰۱/۱۲/۲۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۱۱/۱۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش اشتغال و افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی شهرستان رشت انجام شده است. پژوهش حاضر، از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت تحلیلی و از نظر روش در گروه پژوهش کمی قرار دارد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. جامعه‌ی آماری در این پژوهش ساکنان روستاهای شهرستان رشت که بر اساس نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۳۷۸ نفر به عنوان جامعه نمونه تعیین شدند. نتایج نشان داد، میزان ماندگاری جمعیت با مقدار میانگین‌های به دست آمده (پایین‌تر از حد متوسط عدد ۳)، با سطح معناداری ۰/۰۰۰، در روستاهای شهرستان رشت کم و نامطلوب ارزیابی شده است، در همین راستا نتایج نشان داد، بین ماندگاری جمعیت و اشتغال -افزایش درآمد در روستاها ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین نتایج رگرسیون نیز نشان داد، ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (ماندگاری جمعیت)، به وسیله متغیرهای اشتغال -افزایش درآمد تبیین می‌گردد، و بر اساس نتایج تحلیل مسیر از بین شاخص‌های اشتغال، (متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا)، بیشترین تأثیر را بر ماندگاری جمعیت و از بین شاخص‌های افزایش درآمد، شاخص (افزایش میزان درآمد پولی)، بیشترین تأثیر را بر ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت نتایج آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc) و (Tukey HSD)، نشان داد، بین اشتغال -افزایش درآمد و ماندگاری جمعیت روستاها در بخش‌های شهرستان رشت، تفاوت معناداری وجود ندارد.

واژگان کلیدی:

اشتغال، افزایش درآمد،

ماندگاری جمعیت، نواحی

روستایی، شهرستان رشت.

* نویسنده مسئول: نصرالله مولایی هاشجین

پست الکترونیک نویسندگان: Mohammadnejad@yahoo.com (ر.ع، محمدنژاد)؛ nmolaeih@iaurasht.ac.ir (ن. مولایی هاشجین)؛ pourramzan@iaurasht.ac.ir (ع، پوررمضان).

نحوه استنادی به مقاله: محمدنژاد، رحیمعلی؛ مولایی هاشجین، نصرالله؛ پوررمضان، عیسی (۱۴۰۲). تبیین نقش اشتغال و افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی (مورد مطالعه: شهرستان رشت) فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال چهارم، شماره ۴ (۱۶)، صص ۱۹۲-۱۷۵.

doi Doi:10.52547/gsma.4.4.175

۱. مقدمه

حوزه‌ها و افزایش حاشیه‌نشینی در شهرها اشاره کرد (Hunter et al, 2015). به طور کلی چهار دسته عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی و سیاسی بیشترین تاثیر را بر میزان مهاجرت داشته است، این عوامل در کنش متقابل با چهار متغیر جمعیتی یعنی حجم جمعیت، میزان رشد جمعیت، ترکیب جمعیت و توزیع مکانی جمعیت در شکل‌دهی به کیفیت زندگی موثر هستند (Berelson, 1973, 175)، که در این بین، عوامل اقتصادی (اشتغال و در آمد) بیشترین تاثیر را بر میزان مهاجرت داشته است. در این راستا، ساختار اقتصادی نواحی روستایی کشورهای مختلف از جمله ایران، کشاورزی محور اصلی تامین معیشت به شمار آمده و در اغلب برنامه‌های توسعه نیز کشاورزی مهمترین و تنها رکن اقتصادی روستاها را شامل می‌شود (Taherkhani, 2000: 21). مهمترین ویژگی چنین ساختاری، فقدان تنوع در بسترهای اقتصادی و فرصت‌های شغلی خصوصا برای نیروی انسانی روبه افزایش روستایی می‌باشد که تا حدودی نشأت گرفته از نوع نگرش به روستا و سیاست‌گذاری‌های دولت و عوامل درونی روستا است. چنین ساختار اقتصادی و شغلی در نواحی روستایی مسائل خاصی را به دنبال داشته از جمله می‌توان به انعطاف کمتر در مقابل نوسانات اقلیمی، نوسان قیمت محصول در زمان برداشت، محدودیت‌های بازار، وابستگی بهره‌برداران به محیط خارج از روستا و بازارهای خارجی، وجود بیکاری آشکار و پنهان، کاهش بازده سرمایه و بی‌ثباتی منابع درآمدی، تضعیف اقتصادی و فرهنگ روستایی و مهاجرت روستایی اشاره نمود. یکی از مهمترین معیارها برای استفاده بهینه از نیروی انسانی هر جامعه‌ای، مساله اشتغال افراد آن جامعه در فعالیتهای مختلف است (Shabanalighami et al, 2007: 45). در این میان، اتخاذ سیاست‌های صحیح و موثر اقتصاد کلان در ایجاد فرصت‌های شغلی، بخشی از راهبرد کلی هر کشوری است که از طریق رشد اقتصادی مبتنی بر اشتغال به دست می‌آید، لذا می‌توان گفت اشتغال و افزایش درآمد شدیداً نسبت به چرخه اقتصادی حساس است، در همین راستا از سوی دیگر، اقتصاد روستایی نقش مهمی در پایداری و ماندگاری جمعیت دارد (Haddad & Sadeghi, 2020: 84).

در این بین، با توجه به جایگاه بخش اشتغال و افزایش درآمد در پایداری و ماندگاری جمعیت روستایی، در این پژوهش به صورت

مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه، به ویژه در کشور ایران از چالش‌های متعددی از قبیل فقر، بیکاری، تخریب محیط زیست، تداوم نابرابری‌ها و منابع تولیدی میان نواحی شهر و روستایی رنج می‌برند که بیانگر عدم موفقیت راهبردهای گذشته توسعه روستایی است (Haddad & Sadeghi, 2020). مطالعات متعدد نشان می‌دهد از آنجایی که اقتصاد روستا نقش مهمی بر پایداری و ماندگاری جمعیت دارد و اشتغال و افزایش درآمد به عنوان یک شاخص مهم اقتصاد روستایی نقش بااهمیتی دارد، در طول چند دهه گذشته این موضوع اهمیت چندانی پیدا کرده است (Haddad & Sadeghi, 2020: 84).

در این بین، مهاجرت یکی از پدیده‌های مهم جمعیت‌شناختی و یکی از جنبه‌های تحلیل جمعیت است، پدیده‌ای که به نقل و انتقالات سکونتی انسان از مکانی به مکان دیگر مربوط می‌شود. مردم از سرزمین‌هایی که شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی آنها نامساعد است خارج و به مناطقی که دارای جاذبه‌های شغلی بهتر، دستمزدهای بالاتر و شرایط اقتصادی و اجتماعی مطلوب‌تر است، وارد می‌شوند (Khoo et al, 2008, 195). از سوی دیگر، مهاجرت یک پدیده اجتماعی است که علاوه بر پیامدهای روان‌شناختی، اقتصاد، سیاست، امنیت، محیط زیست و فرهنگ بازتاب پیدا می‌کند (Estalaji & Fathiniya, 2017). در مجموع مهاجرت بی‌رویه به شهر تبعاتی نظیر کاهش تولید، گرانی محصولات کشاورزی، تهدید امنیت غذایی و بیکاری، نابسامانی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را به وجود می‌آورد (Bani Asadi, 2013: 191).

مهاجرت روستا-شهری پدیده‌ای است که در فرایند صنعتی شدن ظاهر شده و بسیاری از تحولات اجتماعی-مکانی جوامع ناشی از این پدیده است. در ایران نیز همراه با صنعتی شدن شهرها، جوانان زیادی برای پیدا کردن شغل‌های صنعتی و خدماتی از روستا به شهر مهاجرت کرده‌اند که پیامدهای مثبتی مانند بهبود وضع اقتصادی، افزایش آگاهی جوانان، آموزش بهتر، روابط اجتماعی و گذران اوقات فراغت آنان داشته است (Azmi et al, 2013: 56).

از پیامدهای منفی مهاجرت می‌توان به مواردی از جمله قطع ارتباط جوانان با خانواده خود در روستا، برهم خوردن نسبت جنسیتی در روستاها و شهرها، بزه‌کاری و آسیب‌های اجتماعی در هر یک از

امکانات سکونتی و کمبود آب و محدودیت‌های توسعه کشاورزی، مهمترین دلایل خالی از سکنه شدن آبادی‌های منطقه مورد مطالعه می‌باشد. [Taheri et al \(2020\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، تبیین نقش مهاجرت‌های معکوس در توسعه اقتصادی-اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه روستا-های منطقه ۱۹)، به این نتایج دست یافتند، نقش آفرینی مهاجرت-های معکوس در توسعه سکونتگاه‌های روستایی از لحاظ بعد اقتصادی، اجتماعی خیلی زیاد است، همچنین بررسی تفاوت نظرات دو گروه کارشناسان و مهاجران با استفاده از آزمون تی نشان داد، سطح معناداری برای مولفه‌های اقتصادی، اجتماعی کمتر از ۰/۰۵ و تفاوت معناداری بین میانگین نظرات کارشناسان و مهاجران در خصوص تاثیرگذاری مهاجرت معکوس بر توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها وجود دارد.

[Taleshi & Ganjipour \(2020\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، نقش اعتبارات کشاورزی در ماندگاری جمعیت روستایی: مطالعه موردی سکونتگاه‌های روستایی ناحیه کاشان، به این نتایج دست یافتند، تفاوت میانگین‌ها بین دو گروه برخوردار و نابرخوردار از اعتبارات در چهار متغیر بهبود کشاورزی، افزایش رضایتمندی، بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش فرصت‌های اشتغال روستاییان به لحاظ آماری معنی‌دار است، اما رابطه این دو نوع متغیر مستقل (اعتبارات و متغیرهای چهارگانه) با متغیر وابسته مهاجرت معنی‌دار نیست. بدین ترتیب، می‌توان نتیجه گرفت که ارتباطی ضعیف میان نگهداشت جمعیت و اعطای اعتبارات کشاورزی در سکونتگاه‌های روستایی ناحیه کاشان حاکم است. [Samani et al \(2022\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، ارزیابی تاثیر مهاجرت بر معیشت پایدار خانوارهای مهاجر در نواحی روستایی استان گلستان، به این نتایج دست یافتند، سرمایه‌های طبیعی و مالی و کل سرمایه‌ها کمتر از حد متوسط (نامناسب) است. همچنین نتایج بررسی راهبردهای معیشت نشان داد، مواردی مانند کسب درآمد از فعالیت‌های زراعت، دامداری، باغداری، جمع‌آوری منابع و گیاهان جنگلی و کارگری از جمله مهم‌ترین راهبردهای معیشتی هستند، و نتایج ارزیابی روندهای آسیب‌پذیری نشان داد که مواردی از قبیل انسجام و همبستگی خانواده‌ها، فرصت‌های کاری درآمدزا، تعداد دام و طیور، سطح درآمد و قدرت خرید خانوار اهمیت بیشتری در زمینه کاهش آسیب‌پذیری داشته‌اند. در حالی که مواردی مانند تورم و گرانی، آلودگی آب و هوا اهمیت بیشتری در زمینه افزایش

موردی روستاهای شهرستان رشت مورد تاکید قرار گرفته است. در حقیقت مساله اصلی تحقیق این است که هر کدام از شاخص‌های اشتغال و درآمد در صورت ارتقاء و یا کاهش آنها چگونه می‌توانند در ماندگاری و عدم ماندگاری جمعیت روستایی رشت را تحت تاثیر قرار دهند. این شناخت می‌تواند در برنامه‌ریزی و ارتقاء شاخص‌های اشتغال و افزایش درآمد اثربخش بر ماندگاری جمعیت روستاهای این شهرستان موثر باشد.

تاکنون مطالعات گسترده‌ای در زمینه مهاجرت روستایی در کشور-های مختلف و از جمله ایران انجام گرفته است؛ ولی مطالعه‌ای که به بررسی تبیین نقش اشتغال-افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت روستاها به طور عام و به صورت خاص در شهرستان رشت انجام نشده است، با این حال، در این قسمت از پژوهش به مطالعاتی که با موضوع پژوهش حاضر همپوشانی و همخوانی دارند، پرداخته شده است:

[Kiyani et al \(2017\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، مدل معادلات ساختاری و تلفیقی علل و پیامدهای مهاجرت روستایی در بخش کیان شهرستان نهاوند، به این نتایج دست یافتند، موثرترین علل و پیامدهای مهاجرت روستای، عوامل اقتصادی است.

[Hoseynzadeh et al \(2019\)](#)، در پژوهشی تحت عنوان، عوامل اقتصادی و اجتماعی اثرگذار بر مهاجرت روستاییان مورد: سازمان‌های عرفی روستایی حوزه انارچای مشکین شهر، به این نتایج دست یافتند، مهم‌ترین گویه‌های موثر در مهاجرت به ترتیب درآمد پایین، نبود بستر مناسب برای ازدواج جوانان و نبود شغل به ترتیب با میانگین رتبه ۱۹/۹۳، ۱۹/۸۸ و ۱۹/۸۱ می‌باشند. همچنین به نظر می‌رسد تضعیف ساختارهای اقتصادی و اجتماعی سبب شده تا روستاییان برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر زندگی به مناطق شهری مهاجرت کنند، بنابراین مهم‌ترین مشکل این منطقه در سال‌های آتی نبود نیروی کار جوان برای فعالیت در بخش کشاورزی و دامداری خواهد بود. بر اساس نتایج، درآمد پایین، نبود بستر مناسب برای ازدواج جوانان، نبود شغل و عدم اطمینان از آینده فرزندان بیشترین تاثیر را بر میزان مهاجرت به شهر دارد.

[Amkhik et al \(2019\)](#)، در پایان‌نامه‌ای تحت عنوان، تبیین الگوی راهبردی مناسب بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی در معرض تخلیه نمونه موردی: روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی دهستان دستجرد استان قم، به این نتایج دست یافتند، نبود فرصت‌های شغلی و درآمد مناسب، کمبود شدید خدمات و

یابد (حسین زاده و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۲)، و با توجه به اینکه روستانشینی در ایران سابقه‌ای بیش از نه هزار سال دارد که طی سالیان متمادی شکل گرفته است که در طی این زمان طولانی روستاها پیوسته دستخوش عوامل انسانی و طبیعی قرار گرفته و با چالش‌های متعددی از قبیل فقر، بیکاری، تخریب محیط زیست، تداوم نابرابری‌ها و منابع تولیدی میان نواحی شهری و روستایی رنج می‌برد (Feldman, 2000, Glaeser, 2000, Scott, 1996)، و در کمال تاسف در اثر این عوامل به طور فزاینده‌ای در حال از دست دادن جمعیت خود در اثر مهاجرت و نابودی است (Naghavi & Biglari, 2012: 87). به طور کلی مهاجرت موضوعی بین رشته‌ای است. از این رو در علوم اجتماعی و اقتصادی، آراء و نظرات متعددی درباره آن مطرح شده است که دیدگاه‌های اقتصادی مهاجرت را مکانیزمی برای توزیع مجدد نیروی کار در نظر می‌گیرند (Bostani & Javani, 2014: 95).

بر پایه تعریف سازمان ملل متحد، مهاجرت شکلی از تحرک جغرافیایی با تحرک مکانی جمعیت است که بین دو واحد جغرافیایی صورت می‌گیرد. این تحرک جغرافیایی تغییر اقامتگاه از مبدا به مقصد است (Mir et al, 2006: 4). البته نظریات رفتاری مهاجرت، چنین فرض می‌کند که مهاجرت و قابلیت تحرک ساکنان اعمالی هدفمند و عاقلانه هستند که بر اساس سلايق افراد به منظور بهبود و کیفیت زندگی خودشان شکل می‌گیرد (Lu, 1999, 469). در کل می‌توان گفت گفت، مهاجرت یک استراتژی تجدید امرار معاش خانواده در محیط زیست است که جوامع آسیب‌پذیر برای تنوع بخشیدن به معیشت خویش و در جستجوی درآمد، منابع و نیز غلبه بر موارد مخل رفاه و محدودیت‌های اقتصادی، اجتماعی و نهادی در مکان خود به آن دست می‌زند (Nguyen et al, 2015, 79). در این بین، در علوم اقتصادی و اجتماعی، آراء و نظرات متعددی مطرح شده است. عوامل اقتصادی چه در زمان‌های گذشته و چه در زمان حال در زمره انگیزه‌های قطعی مهاجرت روستاییان بشمار می‌آید. در بسیاری از موارد به عنوان مهمترین علل مهاجرت روستاییان انگیزه‌های اقتصادی قرار دارد (Moti langroudi, 2010: 51) زیرا در بسیاری از نواحی روستایی، مهاجرت بخاطر نبود فرصت‌های اشتغال برای تامین درآمد صورت می‌پذیرد و یا مهاجرت واکنش

آسیب‌پذیری داشته‌اند. نتایج ارزیابی پیامدهای مهاجرت نشان داد که پیامدهای اقتصادی، طبیعی، فرهنگی- اجتماعی و خدماتی-رفاهی مهاجرت بیشتر از حد متوسط است.

Joksimovic & Jovanovic (2020)، در پژوهشی تحت عنوان، احیای جمعیتی مناطق روستایی مونته‌نگرو از طریق مفهوم دهکده هوشمند، به این نتایج دست یافتند، مفهوم دهکده هوشمند ممکن است نقش کلیدی در روند احیای جمعیتی جوامع روستایی دارد. کاربرد این مفهوم در درجه اول در اسلوانی و کرواسی نشان داد که مدل‌های سنتی جامعه روستایی باید با فناوری‌های دیجیتال و نوآوری توسعه یابند. Hafman (2021)، در پژوهشی تحت عنوان، تحولات جمعیتی و کاربری اراضی به این نتایج دست یافتند، بین تحولات جمعیتی و تغییرات کاربری اراضی ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد.

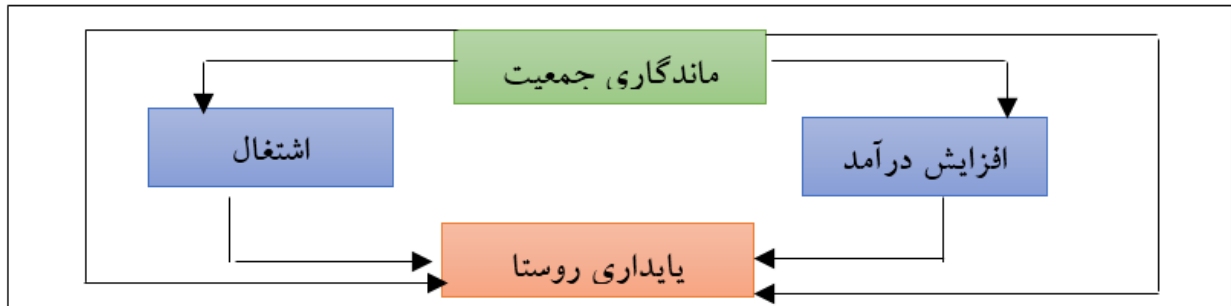
زندگی فرایندی چندبعدی، پویا، مداوم و پیچیده از فعالیت‌های زیستی، تولیدی، توزیعی، آموزشی، اجتماعی، سیاسی، فناوری و اقتصادی است. توسعه روستایی، در قالب یک مفهوم و ایده، نوعی عمران و بهبود سطح زندگی روستاییان است، که توسعه بخش کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با آن، توسعه صنایع روستایی، توسعه و تجهیز منابع انسانی و تلاش مستمر در راستای بهسازی فضای اجتماعی و اقتصادی زندگی روستایی را شامل میشود. راهبرد جدید توسعه روستایی با عنایت به چالش‌های جهانی، سیاست‌های منطقه‌ای و تجارب چهار دهه برنامه‌ریزی روستایی در کشورهای در حال توسعه با رسالت کاهش فقر روستایی و اهداف راهبردی حمایت از فقرا و نهادهای روستایی، تسهیل فرایند رشد اقتصادی روستاها از طریق حذف موانع، دسترسی بهینه به منابع طبیعی و دارایی‌های تولیدی و نیز کاهش آسیب‌پذیری فقرا در دو بعد منطقه‌ای و ملی به اجرا گذاشته شده است (Talebi and Najafi Aal, 2007). بنابراین، باید توسعه روستایی با هدف بهبود کیفیت زندگی، به سامان‌دهی تولید، اشتغال و ... پردازد (Taleshi & Ganjipour, 2020: 6).

در فرایند توسعه پایدار، رشد چشمگیر جمعیت و افزایش نیاز به مواد غذایی و نیز ضرورت بهره‌برداری پایدار و مدیریت علمی در منابع طبیعی از اهمیت و جایگاهی بالا برخوردار است و این ضرورت را ایجاب می‌کند که بهره‌وری و رشد بخش منابع طبیعی برای بقای این منابع و تضمین پایداری در برنامه‌های توسعه‌ای ارتقا

دارای نرخ مهاجرت بیشتر بوده‌اند (سیمونز، ۱۹۷۷، یولی، ۱۹۷۶). در نتیجه می‌توان استنباط نمود که روستاهایی که از توان تولیدی و درآمدی بالاتری برخوردارند تعداد بیشتری از جمعیت خود را حفظ نموده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت که افرادی که توان مادی خوبی دارند کمتر اقدام به مهاجرت نموده و در روستا باقی می‌مانند (Firozniya, 2016: 60). شکل (۱).

روستاییان نسبت به تفاوت درآمد مورد انتظار با درآمد واقعی در سکونتگاههای شهری است و در کل ضعف پایه‌های اقتصادی این نواحی را در ردیف محرک‌های انتقال جمعیت از روستاها به شهر-هاست (Taleshi & Shabnama, 2017: 46-45).

بر این اساس و بر طبق مطالعات انجام شده در کشورهای آسیایی مشخص شده روستاهایی که توان تولیدی و درآمدی کمتری دارند

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

۲. روش تحقیق

خانوار روستایی بر اساس محاسبه صورت گرفته عدد ۳۷۸ به دست آمده که حجم نمونه یا عبارتی تعداد پرسشنامه مورد نیاز را مشخص می‌سازد. ابزار تحقیق پرسشنامه می‌باشد، که بر اساس مطالعات صورت گرفته از مبانی نظری و پیشینه تحقیق، شاخص‌های تحقیق در دو متغیر مستقل (اشتغال-افزایش درآمد) و متغیر وابسته (ماندگاری جمعیت) تدوین و در قالب پرسشنامه منعکس شد. جدول (۱) و (۲). روایی پرسشنامه نیز از طریق افراد مطلع و آگاه مورد تایید قرار گرفت، و برای پایایی نیز از روش پیش آزمون و سپس ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که مقدار بدست آمده در پرسشنامه اشتغال و افزایش درآمد، ۰/۷۸، و برای پرسشنامه ماندگاری جمعیت ۰/۸۱ بدست آمده است. از این رو با توجه به ضریب بدست آمده می‌توان گفت که ابزار سنجش (پرسشنامه‌های مطرح شده) از پایایی مناسب برخوردار می‌باشد.

پژوهش حاضر، از نظر هدف، کاربردی و دارای ماهیت تحلیلی و از نظر روش، در گروه پژوهش کمی قرار دارد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. جامعه آماری در این پژوهش ساکنان روستاهای شهرستان رشت می‌باشد که بر طبق نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۳۷۸ نفر تعیین شدند. بر این اساس از کل روستاها، روستاهایی که دارای بالای ۲۰ خانوار جمعیت بوده‌اند بصورت سه گروه، گروه اول، ۲۰-۵۰ خانوار شامل ۲۲ روستا، گروه دوم: ۵۱-۱۰۰ خانوار شامل ۳۴ روستا و گروه سوم بالای ۱۰۱ خانوار شامل ۲۱۱ روستا بوده‌اند، طبقه‌بندی گردید. حال از گروه‌های سه‌گانه ۲۰ درصد روستاها بعنوان نمونه در نظر گرفته شد که شامل (۵۴) روستا می‌باشد، سپس از روستاها نسبت گرفته شد که گروه اول شامل ۴ روستا، گروه دوم ۷ روستا و گروه سوم ۴۳ روستا بصورت تصادفی انتخاب شدند که جمعاً ۵۴ روستا با ۲۳۲۰۴ خانوار می‌باشند. برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، از (۲۳۲۰۴)،

جدول ۱. شاخص‌های اشتغال و افزایش درآمد

متغیر	شاخص	مقیاس
	تنوع فعالیت‌های کشاورزی	ترتیبی
	وجود زمینه‌های اشتغال در روستا	ترتیبی

اشتغال	
ترتیبی	متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا
ترتیبی	تقویت و توسعه پایدار در بخش صنعت
ترتیبی	تقویت و ایجاد بازارچه‌های فروش محصولات سنتی
ترتیبی	تقویت و ایجاد بازارچه‌های فروش صنایع دستی و تولیدی روستا
ترتیبی	وجود برنامه‌های توسعه اقتصادی و اشتغالزایی در روستا
ترتیبی	برخوررداری از زمینه‌های کارآفرینی و تنوع فرصت‌های شغلی در روستا
ترتیبی	بازار فروش محصولات
ترتیبی	صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات
ترتیبی	مشاغل مولد و دائمی روستاییان
ترتیبی	بهره‌وری و شکوفایی اقتصادی روستاها
ترتیبی	افزایش میزان درآمد پولی
ترتیبی	بهبود قدرت خرید خانوار
ترتیبی	افزایش پس انداز خانوار
ترتیبی	توان پرداختی هزینه‌های بهداشتی و درمانی
ترتیبی	توان پرداخت هزینه‌های آموزشی فرزندان
ترتیبی	توانایی در تامین مخارجی چون خرید گوشت، میوه و ...
ترتیبی	توانایی تامین هزینه‌های پوشاک
ترتیبی	توانایی مالی برای توسعه کشاورزی و غیرکشاورزی
ترتیبی	توانایی مالی برای اجاره و خرید ماشین آلات کشاورزی
ترتیبی	توانایی مالی برای خرید نهاده‌های کشاورزی
ترتیبی	افزایش درآمد در بخش کشاورزی و دامداری
ترتیبی	افزایش درآمد در بخش خدمات (گردشگری و ...)

منبع: طالبی و گنجی پور، ۱۳۹۹، علوی زاده و میرلطفی، ۱۳۹۲، قنبری و نوری، ۱۳۹۵، حسین زاده و همکاران، ۱۳۹۸

جدول ۲. شاخص‌های ماندگاری جمعیت

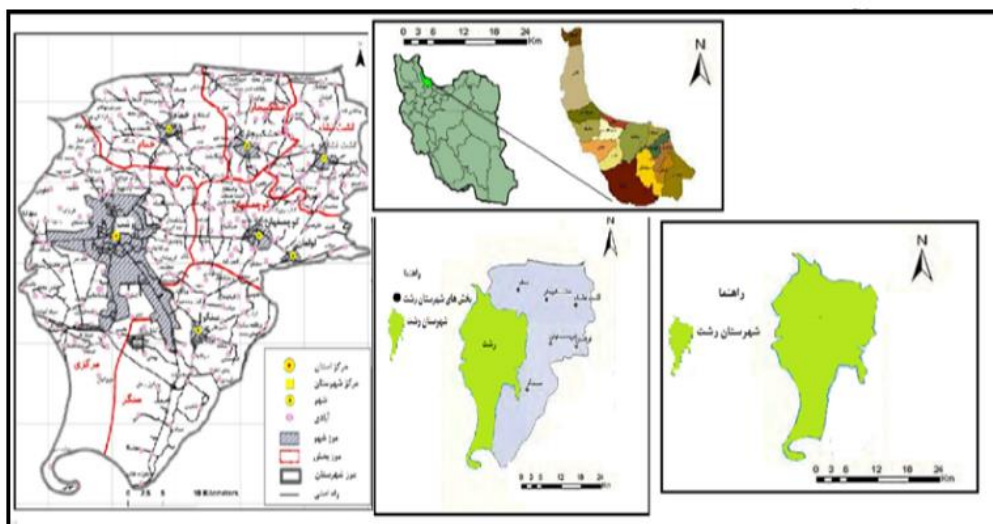
متغیر	شاخص	مقیاس
ماندگاری جمعیت	افزایش احساس امنیت خانوار	ترتیبی
	افزایش انگیزه ماندگاری فرزندان	ترتیبی
	افزایش انگیزه ماندگاری سرپرست	ترتیبی
	گسترش امید به زندگی در روستا	ترتیبی
	حس تعلق به اجتماع و محل سکونت در روستا	ترتیبی
	تمایل به مشارکت در پیشرفت روستا	ترتیبی
	دسترسی به خدمات در روستا	ترتیبی
	بازگشت به مهاجرین به روستا	ترتیبی

منبع: قنبری و نوری، ۱۳۹۵

۱.۲. معرفی محدوده مورد مطالعه

خشکیبجار (دهستان حاجی بکنده خشکیبجار، دهستان نوشر خشکیبجار)، بخش سنگر (دهستان اسلام آباد، دهستان سراوان، دهستان سنگر)، بخش کوچصفهان (دهستان بلسینه، دهستان کنارسر، دهستان لولمان)، بخش لشت نشا (دهستان جیره‌نده لشت نشا، دهستان علی آباد زیباکنار، دهستان گفشه لشت نشا)، بخش خمام (دهستان چوکام، دهستان چاپارخانه، دهستان کته سرخمام) می‌باشد.

شهرستان رشت یکی از کلان‌شهرهای ایران و مرکز استان گیلان در شمال ایران و مرکز شهرستان رشت است. این کلانشهر همچنین بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهر شمال ایران در بین سه استان حاشیه‌ای دریای خزر (مازندران، گیلان و گلستان) محسوب می‌شود. شهرستان رشت شامل ۶ بخش با نام‌های بخش خشکیبجار شهرستان رشت (دهستان پسیخان، دهستان پیربازار، دهستان حومه، دهستان لاکان)، بخش

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

۳. یافته‌های پژوهش

- فرض مقابل عبارت است از (H1): عدم نرمال بودن توزیع متغیر مورد بررسی. در صورتی که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را رد کرده و با اطمینان ۰/۹۵ می‌توان گفت توزیع داده نرمال نیست. در صورتی که سطح معناداری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را می‌پذیریم و توزیع داده نرمال است.

در ابتدا به منظور بررسی نرمال بودن متغیر ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت، از آزمون کولموگروف اسمیرونوف استفاده شد. این آزمون به عنوان یک آزمون تطابق برای داده‌های کمی است. اساس این آزمون بر اختلاف بین فراوانی تجمعی نسبی مشاهدات با مقدار مورد انتظار تحت فرض صفر است. یعنی:

- فرض صفر آزمون عبارت است از (H0): نرمال بودن توزیع متغیر.

جدول ۳. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرونوف متغیر ماندگاری جمعیت

متغیر	سطح معناداری	میزان خطا	آماره کولموگروف اسمیرونوف	نتیجه‌گیری
ماندگاری جمعیت	۰/۳۱۲	۰/۰۵	۱/۲۱۳	نرمال

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۳)، مقدار سطح معناداری در متغیر ماندگاری جمعیت بالاتر از مقدار نمونه‌ای استفاده نمود.

جدول ۴. نتایج آزمون T برای شاخص‌های ماندگاری جمعیت

فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵	معناداری (۲) دامنه		T	میانگین	شاخص
	پایین	بالا			
۱/۸۹	۲/۱۱	۰/۰۰۰	۲۱/۶۵۵	۲/۰۰	افزایش احساس امنیت خانوار
۱/۸۳	۲/۱۴	۰/۰۰۰	۲۱/۷۱۱	۲/۰۲	افزایش انگیزه ماندگاری فرزندان
۱/۷۶	۲/۱۲	۰/۰۰۰	۲۱/۴۰۰	۲/۰۳	افزایش انگیزه ماندگاری سرپرست
۱/۸۹	۲/۱۱	۰/۰۰۰	۲۱/۸۵۶	۲/۰۴	گسترش امید به زندگی در روستا
۲/۰۰	۲/۲۲	۰/۰۰۰	۲۱/۹۰۰	۲/۱۱	حس تعلق به اجتماع و محل سکونت در روستا
۲/۱۳	۲/۳۴	۰/۰۰۰	۲۱/۶۵۴	۲/۲۱	تمایل به مشارکت در پیشرفت روستا
۱/۸۰	۲/۱۳	۰/۰۰۰	۲۱/۱۱۲	۲/۰۴	دسترسی به خدمات در روستا
۲/۰۰	۲/۲۱	۰/۰۰۰	۲۱/۳۱۲	۲/۱۱	بازگشت به مهاجرین به روستا

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

پیرسون نشان داد که بین تمامی شاخص‌های اشتغال - افزایش درآمد و ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رشت رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. ماتریس همبستگی بین متغیر وابسته با متغیر مستقل در جدول (۵)، آمده است.

مطابق جدول (۴)، میزان ماندگاری جمعیت با مقدار میانگین - های به دست آمده (پایین‌تر از حد متوسط عدد ۳)، با سطح معناداری ۰/۰۰۰، در روستاهای شهرستان رشت کم و نامطلوب ارزیابی شده است. در ادامه نیز به منظور مطالعه همبستگی بین اشتغال - افزایش درآمد و ماندگاری جمعیت، بررسی مقادیر ضریب همبستگی

جدول ۵. ارتباط بین شاخص‌های اشتغال - افزایش درآمد و ماندگاری جمعیت

P	r	متغیر مستقل	گویه‌ها	متغیر وابسته
۰/۰۰۰	۰/۵۶۴		افزایش احساس امنیت خانوار	ماندگاری جمعیت
۰/۰۰۰	۰/۵۵۶		افزایش انگیزه ماندگاری فرزندان	
۰/۰۰۰	۰/۵۸۸	اشتغال و	افزایش انگیزه ماندگاری سرپرست	
۰/۰۰۱	۰/۵۰۵	افزایش درآمد	گسترش امید به زندگی در روستا	
۰/۰۰۱	۰/۵۴۴		حس تعلق به اجتماع و محل سکونت در روستا	
۰/۰۰۱	۰/۵۳۱		تمایل به مشارکت در پیشرفت روستا	
۰/۰۰۰	۰/۵۵۳		دسترسی به خدمات در روستا	
۰/۰۰۱	۰/۵۳۳		بازگشت به مهاجرین به روستا	

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

مطابق جدول (۵)، وجود همبستگی قوی بین ماندگاری جمعیت و متغیر اشتغال - افزایش درآمد نشان داد در صورتی

افزایش درآمد تبیین می‌شود و پس از پنج گام متوالی، همه شاخص‌های (اشتغال و افزایش درآمد) در معادله رگرسیون باقی ماندند که حاکی از معنی دار بودن رگرسیون می‌باشد. این وضعیت نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌های اشتغال و افزایش درآمد در ماندگاری جمعیت روستاهای شهرستان رشت تأثیرات زیادی دارند.

که متغیرهای اشتغال-افزایش درآمد در روستاهای شهرستان رشت تقویت گردد، به همان نسبت ماندگاری و پایداری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت اتفاق خواهد افتاد. در ادامه با استفاده از جدول (۶)، می‌توان بیان داشت که بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده، ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (ماندگاری جمعیت)، به وسیله متغیرهای اشتغال-

جدول ۶. ضرایب متغیر اشتغال در تبیین واریانس متغیر ماندگاری جمعیت

متغیر مستقل (اشتغال)	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده (R ² Adj)
تنوع فعالیت‌های کشاورزی	۰/۵۵۶	۰/۵۵۶	۰/۴۶۵
وجود زمینه‌های اشتغال در روستا	۰/۵۷۶	۰/۶۱۲	۰/۵۵۹
متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا	۰/۵۶۱	۰/۶۶۹	۰/۶۱۰
تقویت و توسعه پایدار در بخش صنعت	۰/۵۵۶	۰/۷۸۶	۰/۶۶۵
تقویت و ایجاد بازارچه‌های فروش محصولات سنتی، صنایع دستی و تولیدی روستا	۰/۶۵۴	۰/۷۱۲	۰/۶۵۴
وجود برنامه‌های توسعه اقتصادی و اشتغالزایی در روستا	۰/۶۶۵	۰/۶۶۵	۰/۶۷۵
برخورداری از زمینه‌های کارآفرینی و تنوع فرصت‌های شغلی در روستا	۰/۶۷۱	۰/۶۷۸	۰/۶۷۷
بازار فروش محصولات	۰/۶۶۸	۰/۶۷۱	۰/۶۹۲
صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات	۰/۶۹۳	۰/۷۱۱	۰/۷۰۴
مشاغل مولد و دائمی روستاییان	۰/۶۷۳	۰/۷۲۲	۰/۷۳۳
بهره‌وری و شکوفایی اقتصادی روستاها	۰/۶۶۷	۰/۷۲۱	۰/۵۹۹

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

جدول ۷. ضرایب متغیر افزایش درآمد در تبیین واریانس متغیر ماندگاری جمعیت

متغیر مستقل (افزایش درآمد)	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده (R ² Adj)
افزایش میزان درآمد پولی	۰/۶۰۰	۰/۶۱۱	۰/۶۳۳
بهبود قدرت خرید خانوار	۰/۶۵۴	۰/۶۶۳	۰/۶۵۴
افزایش پس انداز خانوار	۰/۶۳۳	۰/۶۷۰	۰/۶۶۷
توان پرداختی هزینه‌های بهداشتی و درمانی	۰/۶۱۱	۰/۷۱۱	۰/۷۷۶
توان پرداخت هزینه‌های آموزشی فرزندان	۰/۵۵۴	۰/۶۵۴	۰/۶۸۹
توانایی در تامین مخارجی چون خرید گوشت، میوه	۰/۶۶۵	۰/۶۷۸	۰/۶۹۰

و ...

۰/۶۶۸	۰/۶۷۱	۰/۶۴۴	توانایی تامین هزینه‌های پوشاک
۰/۶۸۸	۰/۶۶۷	۰/۶۵۴	توانایی مالی برای توسعه کشاورزی و غیر کشاورزی
۰/۵۵۴	۰/۵۵۶	۰/۶۶۷	توانایی مالی برای اجاره و خرید ماشین آلات کشاورزی
۰/۶۷۸	۰/۶۸۹	۰/۶۶۹	توانایی مالی برای خرید نهاده‌های کشاورزی
۰/۶۶۵	۰/۶۷۵	۰/۶۶۵	افزایش درآمد در بخش کشاورزی و دامداری
۰/۶۷۱	۰/۶۶۷	۰/۶۹۰	افزایش درآمد در بخش خدمات (گردشگری و ...)

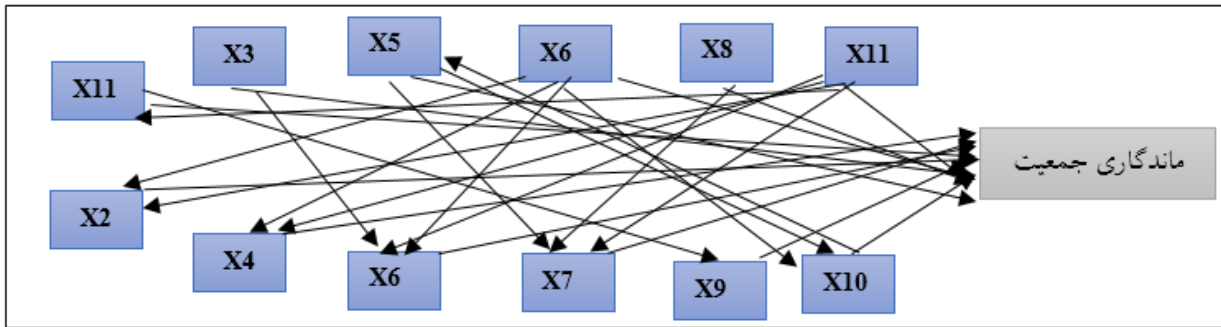
منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

سپس نتایج ضرایب بتا نشان داد، که شاخص‌های اشتغال- افزایش درآمد در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی دار می‌باشند، که در این پژوهش از آوردن جداول مربوط به ضرایب بتا به دلیل حجم زیاد جداول صرفه نظر شد. در نهایت، به منظور شناسایی اثرات مستقیم و غیرمستقیم نقش هر کدام از شاخص- های اشتغال-افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت، از شیوه تحلیل مسیر استفاده شد. این اثرات در جداول (۸ و ۹) و شکل- های (۳ و ۴)، نمایش داده شد است.

جدول ۸. اثرات شاخص‌های اشتغال در ماندگاری جمعیت روستاهای شهرستان رشت

ردیف	علامت اختصاری	مولفه	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	مجموع اثرات علی
۱	X1	تنوع فعالیت‌های کشاورزی	۰/۱۲۱	۰/۰۴۳	۰/۱۷۴
۲	X2	وجود زمینه‌های اشتغال در روستا	۰/۱۴۳	۰/۰۲۱	۰/۱۶۴
۳	X3	متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا	۰/۱۵۵	۰/۰۲۵	۰/۱۸۰
۴	X4	تقویت و توسعه پایدار در بخش صنعت	۰/۱۳۳	۰/۰۳۴	۰/۱۶۷
۵	X5	تقویت و ایجاد بازارچه‌های فروش محصولات سنتی، صنایع دستی و تولیدی روستا	۰/۱۶۰	۰/۰۱۱	۰/۱۷۱
۶	X6	وجود برنامه‌های توسعه اقتصادی و اشتغالزایی در روستا	۰/۱۲۱	۰/۰۳۵	۰/۱۵۶
۷	X7	برخوررداری از زمینه‌های کارآفرینی و تنوع فرصت‌های شغلی در روستا	۰/۱۳۴	۰/۰۲۰	۰/۱۶۴
۸	X8	بازار فروش محصولات	۰/۱۳۲	۰/۰۳۳	۰/۱۶۵
۹	X9	صنایع تبدیلی و بسته‌بندی محصولات	۰/۱۱۲	۰/۰۲۱	۰/۱۳۴
۱۰	X10	مشاغل مولد و دائمی روستاییان	۰/۱۲۱	۰/۰۱۰	۰/۱۳۱
۱۱	X11	بهره‌وری و شکوفایی اقتصادی روستاها	۰/۱۱۰	۰/۰۴۴	۱۵۴

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

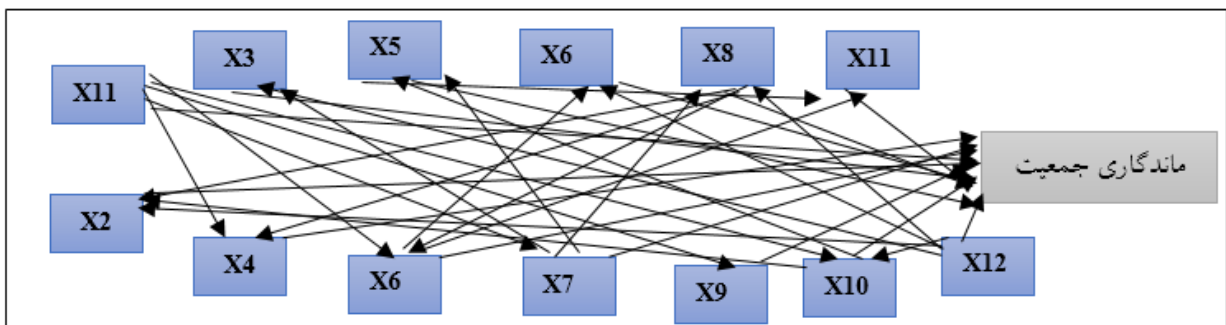
شکل ۳. الگوی علی اثرات شاخص‌های اشتغال در ماندگاری جمعیت روستاهای شهرستان رشت، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

طبق نتایج جدول (۸) و شکل (۳)، از بین شاخص‌های اشتغال، ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت به خود (متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا)، بیشترین تاثیر را بر اختصاص داده‌اند.

جدول ۹. اثرات شاخص‌های افزایش درآمد در ماندگاری جمعیت روستاهای شهرستان رشت

ردیف	علامت اختصاری	مؤلفه	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	مجموع اثرات علی
۱	X1	افزایش میزان درآمد پولی	۰/۱۵۶	۰/۰۴۳	۰/۱۹۹
۲	X2	بهبود قدرت خرید خانوار	۰/۱۲۱	۰/۰۲۱	۰/۱۴۲
۳	X3	افزایش پس انداز خانوار	۰/۱۲۳	۰/۰۲۵	۰/۱۵۸
۴	X4	توان پرداختی هزینه‌های بهداشتی و درمانی	۰/۱۳۴	۰/۰۴۵	۰/۱۷۹
۵	X5	توان پرداخت هزینه‌های آموزشی فرزندان	۰/۱۶۰	۰/۱۱	۰/۱۷۱
۶	X6	توانایی در تامین مخارجی چون خرید گوشت، میوه و ...	۰/۱۳۱	۰/۰۳۵	۰/۱۶۶
۷	X7	توانایی تامین هزینه‌های پوشاک	۰/۱۲۱	۰/۰۳۱	۰/۱۵۲
۸	X8	توانایی مالی برای توسعه کشاورزی و غیرکشاورزی	۰/۱۴۰	۰/۰۳۰	۰/۱۷۰
۹	X9	توانایی مالی برای اجاره و خرید ماشین آلات کشاورزی	۰/۱۱۵	۰/۰۳۰	۰/۱۴۵
۱۰	X10	توانایی مالی برای خرید نهاده‌های کشاورزی	۰/۱۴۵	۰/۰۱۰	۰/۱۵۵
۱۱	X11	افزایش درآمد در بخش کشاورزی و دامداری	۰/۱۱۰	۰/۰۳۰	۰/۱۴۰
۱۲	X12	افزایش درآمد در بخش خدمات (گردشگری و ...)	۰/۱۴۱	۰/۰۲۲	۰/۱۶۳

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

شکل ۴. الگوی علی اثرات شاخص‌های اشتغال در ماندگاری جمعیت روستاهای شهرستان رشت، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

شهرستان رشت از آزمون‌های تعقیبی (Post Hoc)، و (Tukey HSD)، استفاده شد. در این زمینه هر یک از اثرات اشتغال و افزایش درآمد بر ماندگاری با توجه به سطح معناداری و میانگین‌های به دست آمده، در سه عملکرد نامطلوب (طبقه اول)، عملکرد متوسط (طبقه دوم)، و عملکرد مطلوب (طبقه سوم)، دسته‌بندی شدند.

همانطور که نتایج در جدول (۹) و شکل (۴) نشان داده شد، از بین شاخص‌های افزایش درآمد، (افزایش میزان درآمد پولی) بیشترین تاثیر را بر ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه نیز به منظور بررسی وضعیت تطبیقی اثرات اشتغال و افزایش درآمد در ماندگاری جمعیت در روستاهای بخش‌های

جدول ۱۰. وضعیت اثرات اشتغال و افزایش درآمد در ماندگاری جمعیت روستایی بخش‌های شهرستان رشت

ردیف	نام بخش	میزان اثرات	ماندگاری		
			طبقه اول	طبقه دوم	طبقه سوم
۱	مرکزی		-		۳/۴۴
۲	لشت نشاء		-	-	۳/۱۳
۳	خشکبیجار	مطلوبیت زیاد	-		۳/۴۱
۴	کوچصفهان		-		۳/۱۶
۵	سنگر		-	-	۳/۲۱
۶	خمام		-		۳/۱۱

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

شکل ۵. وضعیت اثرات اشتغال و افزایش درآمد در ماندگاری جمعیت بخش‌های شهرستان رشت منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱

میانگین ۳/۱۱، در طبقه سوم (مطلوبیت زیاد)، قرار گرفته‌اند. در واقع نتایج به دست آمده حاکی از آن است، که با توسعه و پیشرفت اشتغال و افزایش درآمد، ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت در بخش‌های مطرح شده یکسان می‌باشد. جدول (۱۰).

نتایج اثرات دو متغیر (اشتغال-افزایش درآمد) بر ماندگاری جمعیت روستایی بخش‌های شهرستان رشت نشان داد، بخش‌های مرکزی با مقدار ۳/۴۴، خشکبیجار با مقدار میانگین ۳/۴۱، سنگر با مقدار میانگین ۳/۲۱، کوچصفهان با مقدار میانگین ۳/۱۶، لشت نشاء با مقدار میانگین ۳/۱۳، خمام با مقدار

۴. بحث و نتیجه‌گیری

مورد تاکید قرار می‌دهد. گسترش فعالیت‌های اقتصادی در بخش زراعی و غیرزراعی می‌تواند در کاهش عوامل دافعه فضاهای روستایی و جلوگیری از مهاجرت از روستا نقش موثری داشته باشد.

بنابراین، عدم اشتغال و افزایش درآمد در روستاهای شهرستان رشت یکی از عوامل موثر بر مهاجرت نیروی جوان و کار است. با دگرگونی‌های اقتصادی-اجتماعی در روستاها، تعادل عرضه و تقاضای بازار کار در هم ریخته، نیروی کار مازاد در پی یافتن شغل مجبور به مهاجرت می‌شود. در واقع، عدم اشتغال علاوه بر اینکه انگیزه مهاجرات بیکاران روستایی این شهرستان است، سبب افزایش مشاغل کاذب شده است. مجموعه مباحث برآمده از این مقاله رابطه مثبت و معنادار بین اشتغال-افزایش درآمد و ماندگاری جمعیت در مناطق روستایی در شهرستان رشت را به خوبی نشان می‌دهد. به طوریکه، با توسعه اشتغال و افزایش درآمد زمینه اصلی اشتغال و کارآفرینی در روستاها شده و با توسعه کارآفرینی و اشتغال جوانان و افراد مهاجر جذب مبداهای خود شده و حضورشان در روستاها ماندگارتر می‌گردد. نتایج تحقیق نیز با مطالعات (حسین زاده و همکاران، ۱۳۹۸، عمزیک و همکاران، ۱۳۹۸، طالشسی و گنجی پور، ۱۳۹۹، سامانی و همکاران، ۱۴۰۱)، همخوانی و مطابقت دارد. در نهایت در راستای نتایج تحقیق، راهکارهای ذیل پیشنهاد شد:

- پیشنهاد می‌گردد، به منظور کاهش روند تغییرات منفی جمعیت در روستاهای شهرستان رشت، مذاکرات و مباحثه‌های هدفمند با جوانان تحصیل کرده و متخصص در سکونتگاه‌های روستایی صورت گیرد، به این دلیل که تجربه و دانش حاصل از این مذاکرات، امکان پیشبرد ارائه برنامه‌های (توسعه اقتصادی) به منظور افزایش ماندگاری جمعیت روستایی در این شهرستان را محقق می‌سازد؛
- تامین و فراهم ساختن زیرساخت‌های اقتصادی لازم جهت ایجاد و توسعه فرصت‌های شغلی پایدار و رفع بیکاری پنهان در بخش‌های فعال روستاها با بهره‌گیری از قابلیت‌های محلی.

پژوهش حاضر با هدف بررسی تبیین نقش اشتغال-افزایش درآمد بر ماندگاری جمعیت سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رشت انجام شده است. نتایج نشان داد، میزان ماندگاری جمعیت روستایی در شهرستان رشت بسیار نامطلوب و کم می‌باشد. در این راستا، عدم ماندگاری روستاییان در سکونتگاه‌های روستایی این شهرستان و تمایل به مهاجرت از روستا به شهرهای رشت و ناشی از ضعف بنیان‌های اقتصادی در مناطق روستایی به ویژه مواردی چون عدم وجود فرصت‌های شغلی جدید جهت تازه واردان و جوانان روستایی، بیکاری پنهان نیروی کار و عدم کفایت درآمد ظرفیت‌های شغلی موجود در بخش‌های کشاورزی و می‌باشد. لذا بکارگیری استراتژی مناسب (اشتغال و افزایش درآمد) که توانایی پاسخ به چنین چالش‌هایی را داشته باشد، دارای اولویت اساسی خواهد بود.

در این بین، نتایج نشان داد، بین ماندگاری جمعیت و اشتغال-افزایش درآمد در روستاها ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد، و همچنین نتایج رگرسیون نیز نشان داد، ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (ماندگاری جمعیت)، به وسیله متغیرهای اشتغال-افزایش درآمد تبیین می‌گردد، و همچنین نتایج تحلیل مسیر نشان داد، از بین شاخص‌های اشتغال، (متنوع بودن فرصت‌های شغلی در روستا)، بیشترین تاثیر را بر ماندگاری جمعیت و در متغیر افزایش درآمد شاخص (افزایش میزان درآمد پولی)، بیشترین تاثیر را بر ماندگاری جمعیت در روستاهای شهرستان رشت به خود اختصاص داده‌اند.

روستاهای شهرستان رشت با توجه به ساختار اقتصادی تک محصولی آن یعنی اتکاء به درآمد خانوارهای روستایی به فعالیت‌های کشاورزی دارای چالش‌های متعدد در حوزه توسعه روستایی و از جمله عدم ماندگاری روستائیان در مناطق روستایی مواجه است. اگر چه کشت محصولات کشاورزی این شهرستان در (کشت برنج، چای) در مقایسه با سایر مناطق دیگر ایران از مزیت نسبی بالاتری برخوردار است، اما وجود مسایل گوناگونی چون فقر روستایی، بیکاری آشکار و پنهان، آسیب پذیری اقتصاد خانوارهای روستایی، عدم وجود فرصت‌های شغلی جهت نیروی انسان جوان و نسبتاً فراوان روستایی و ... لزوم توجه به تنوع در فرصت‌های شغلی را

۵. فهرست منابع

- Azmi, Ayez Mirzaei Qala, Farzad. Shamsi, Roqyah. 2013. Challenges and problems of the agricultural sector and its role in rejecting migration from the village to the city (case study: Shirez village, Hersin city). *Planning and arrangement of space*. Volume 17. Number 2. pp. 55-70
- Baniasadi, M., zare mehrjordi, m.r., & varmaziyari, h.. (2013). economic factors affecting rural migration in iran. *journal of agricultural economics research*, 5(1 (17)), 183-196. SID. <https://sid.ir/paper/158553/en>
- Berelson, B, 1972, *Population Policy*, *Population Studies Journal*, VOL. 25, NO 2, pp. 173-182.
- Bustani, Alireza. Youth, Khadijah. 2014. Consequences of job migrations of rural households to Arab countries. Case: Central part of Larestan city. *Space economy and rural development*. Year 3. Number 7. pp. 93-105.
- Feldman, M.P. (2000). *Location and Innovation: The New Economic Geography of Innovation, Spillovers and Agglomeration*, Oxford: Oxford University Press.
- Firoznia, Qadir. 2016. Factors affecting the longevity of the large population in villages. Case example: the villages of Soleghan village on the outskirts of Tehran metropolis. *Journal of Geographical Survey of Space*. Year 7. Number 25.
- Glaeser, E.L. (2000). *The New Economics of Urban and Regional Growth*, the Oxford handbook of economic geography, England: Oxford press.
- Haddad, M. Sadeghi, H. 2020. Analysis of the relationship between demographic factors and employment situation in the agricultural sector (Case study: villages of Isfahan province). *Quarterly Journal of Villade and Space Sustainle Development*. 1 (3).
- Haffmann, Jens. 2021. *Demographic Change and Land Use. Sustainable Land Management in a European Context* (pp.63-74). DOI:10.1007/978-3-030-50841-8_4
- Hunter, L. M., Luna, J. K., and Norton, R. M, 2015, *Environmental dimensions of migration*, *Annual Review of Sociology*, NO 41, pp. 377-397.
- Joksimovic, Miljan. Jovanovic, Miomir. 2020. DEMOGRAPHIC REVITALIZATION OF MONTENEGRIN RURAL AREAS THROUGH THE SMART VILLAGE CONCEPT. See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350168303>.
- Khoo, S. E., Hugo, G. and McDonald, P, 2008, Which skilled temporary migrants become permanent residents and why, *International Migration Review*, VOL. 42, NO 1, pp. 193-22
- Kiani, Milad. Asadi, Ali Vermziari, Hojjat. For you, Ali Akbar. 2016. Structural and integrated equation model of the causes and consequences of rural migration in Kian section of Nahavand city. *Local development (rural-urban)*. Volume 8. Number 2. pp. 339-358.
- Lu, M, 1999, Do People Move When They Say They Will? Inconsistencies of Individual Migration Behavior, *Journal of Population and Environment*, Vol. 20 No. 5, pp. 467-488.
- Mir, Azad. Fatuhi, Maryam. Yaqoubi, Kulthum. 2015. Investigating the effects of immigration on the environment of Tehran metropolis. The 6th National Biennial Conference of the Association of Environmental Professionals of Iran. Tehran. pp. 1-20.
- Nguyen, L. D., Raabe, K, and Grote, U, 2015, Rural-Urban Migration, Household Vulnerability, and Welfare in Vietnam, *World Development*, Vol. 71, No 8, pp. 79-93.
- Samani, goddess. Abdollahzadeh, Gholamhossein. Sharifzadeh, Mohammad Sharif. Mahboubi, Mohammadreza. 2021. Evaluating the impact of immigration on the sustainable livelihood of migrant families in the rural areas of Golestan province. *Journal of Economic Research and Agricultural Development of Iran*. Published online on July 7
- Scott, A.J. (1996). Regional Motors of the Global Economy, *Journal of Futures*, 28 (5), PP. 391- 411

- Shaban Ali Qomi, Hossein. Chorbachian, Hossein. Asadi, Ali 2016. Familiarity with self-employment methods. Tehran: Payam Noor University.
- Taheri, M. Armaghan, Simin Vali Shariat Panahi, M. 2019. Explaining the role of reverse migrations in the socio-economic development of rural settlements (case study of villages in region 19). New attitudes in human geography. Year 12. Number 4.
- Taherkhani, Mehdi. 2000. Industrialization of the village, Tehran: Ministries of Jihad Agriculture
- Talshi, M. Ganjipour, M. 2019. The role of agricultural credits in the survival of the rural population: a case study of rural settlements in Kashan district. Village and development. Year 23. Number 89.
- Talshi, M. Shabnama, 2016. The role of social and economic factors in rural-urban migrations of Noor Ali Bey Saveh district. Scientific and international research quarterly of the Iranian Geographical Society. Year 15. Number 54. pp. 43-60.